

*Кресін О.В.**

ЮНЕСКО І РОЗВИТОК ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА: 60-РІЧЧЯ МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ ЮРИДИЧНИХ НАУК

Стаття присвячена аналізу внеску ЮНЕСКО у розвиток порівняльного правознавства.

Ключові слова: ЮНЕСКО, правознавство, ООН, освіта, наука.

Статья посвящается анализу вклада ЮНЕСКО в развитие сравнительного правоведения.

Ключевые слова: ЮНЕСКО, правоведение, ООН, образование, наука.

The present article deals with the research of the contribution of UNESCO in the development of comparative law science.

Key words: UNESCO, law science, UN, education, science.

У Статуті Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) зазначається, що попереджувати війни та конфлікти між народами слід на рівні їх свідомості. Тому метою організації, створеної в 1946 р., проголошувалося досягнення поваги та розуміння між народами шляхом розвитку співробітництва у сфері освіти, науки та культури. Що ж більшою мірою, ніж порівняльне правознавство, яке дає знання про право народів світу, а головне – його розуміння, сприяє становленню «культури миру»?

Міжнародна асоціація юридичних наук (International Association of Legal Science, Association internationale des sciences juridiques, IALS, МАІОН) – міжнародна організація, спрямована на «розвиток юридичної науки у всьому світі через вивчення іноземного права та використання порівняльної методології» з метою сприяти «взаємному пізнанню та розумінню між народами». МАІОН має консультативний статус при ЮНЕСКО та є однією із засновниць Міжнародної ради суспільних наук при ООН.

Наскільки нам відомо, вперше ЮНЕСКО поставила питання про створення міжнародної наукової організації у сфері порівняльного правознавства вже у листопаді 1947 р. на II сесії Генеральної Конференції в Мехіко. Зокрема, одним з нагальних завдань там було проголошена «допомога міжнародній кооперації фахівців з порівняльного права». У зв'язку з цим пропонувалося скликати нараду експертів «з метою утворення єдиної міжнародної організації, яка б об'єднала інститути дослідження порівняльного права». Така організація мала виконувати наукові, інформаційно-ресурсні, нормопроектувальні, видавничі та інші функції. Окрім того, там було накреслено напрями наукових порівняльно-правових досліджень в ЮНЕСКО [1].

Вирішуючи питання про розвиток науки як про одну з цілей створення ЮНЕСКО, Секретаріат цієї організації серед суспільних наук визнав самостійними науками міжнародне право та порівняльне право [2]. Одним із засобів реалізації статутних цілей

* кандидат юридичних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, вчений секретар Української асоціації порівняльного правознавства, відповідальний редактор міжнародного наукового журналу «Порівняльно-правові дослідження»

ЮНЕСКО на III сесії Генеральної Конференції ЮНЕСКО в Бейруті в 1948 р. було визнано «створення ефективних міжнародних неурядових організацій», зокрема у сфері економіки, політології, порівняльного правознавства [3]. Така організація мала називатися «Міжнародна асоціація порівняльного права» (International Comparative Law Association).

Низка учених-компаративістів надала генеральному секретарю ЮНЕСКО у 1949 р. свої проекти й пропозиції щодо створення такої асоціації. Першими з відомих нам були пропозиції професора юридичного факультету Паризького університету Рене Давида, розіслані для ознайомлення від імені ЮНЕСКО 10 лютого 1949 р. [4], наступними – доктора Ф. де Сола Канізареса (Перу). Зауваження до них запропонували Едуардо Кутуре (Уругвай), Енріке Азтірія (Аргентина), Марк Ансель (Франція).

На підготовчій зустрічі зі створення Міжнародного комітету порівняльного права у березні 1949 р. були присутні представники від 9 країн, але консультативна комісія з його створення складалася з 65 учених з 24 країн (Ірану, Чилі, Панами, Бразилії, Франції, Перу, Аргентини, Швеції, Великобританії, Туреччини, США, Колумбії, Лівану, Уругваю, Бельгії, Італії, Мексики, Швейцарії, Польщі, Данії, СРСР (академік АН СРСР, професор Інституту економіки і політики Е. Коровін), Сирії, Нідерландів, Гватемали) [5].

Відкриваючи підготовчу зустріч з створення Міжнародного комітету порівняльного права 21 березня 1949 р., генеральний директор ЮНЕСКО Джейм Торрес Бодет, звертаючись до учених-компаративістів, зазначив: «ви матимете підстави сказати, що ви зробили внесок у справу цивілізації та миру». Він зазначив, що кооперація у сфері юридичних досліджень, і зокрема, у сфері порівняльного права, є одним із завдань ЮНЕСКО. Він підкреслив, що «порівняльне дослідження національних правових систем є дисципліною, яка, зокрема, покликана сприяти міжнародному взаєморозумінню», «припиненню взаємного ігнорування народами життя та шляху одне одного, боротьбі проти фальшивих доктрин нерівності людей і рас, підтримці демократичних принципів гідності, рівності та взаємної поваги народів» [6]. На його думку, лише використання порівняльного методу, яке формує порівняльне правознавство, перетворює дослідження права на міжнародну науку.

Важливе значення, яке ЮНЕСКО надає порівняльному правознавству, підкреслювали також виступи керівника управління міжнародної напруги ЮНЕСКО та професора Ліонського університету Жака Ламбера, які відкрили дискусію учасників на тему «Вплив відмінностей у національних правових системах на міжнародну напругу» [7].

21 березня 1949 р. підготовчий комітет з 11 учених, який засідав у штаб-квартирі ЮНЕСКО, обрав головою Жюля де ла Морандьєра, його заступниками – Гарольда Гаттеріджа, Ваді Фарага, Фернандеса дель Кастіліо. До складу Бюро (Виконавчого Комітету) майбутньої асоціації було обрано професора Рене Давида (генеральний секретар), Ваді Фарага, Гарольда Гаттеріджа, Джона Хазарда, Ф. де Сола Канізареса. Завданням Бюро було проголошено сприяння створенню національних комітетів майбутньої асоціації в різних країнах, об'єднання під егідою асоціації всіх центрів порівняльного правознавства в світі [8]. Крім того, в ухвалених рішеннях йшлося про сприяння дослідженню порівняльно-правової методології, впровадженню викладання порівняльного правознавства в університетах, видання міжнародного наукового журналу з порівняльного правознавства [9].

Було створено три комітети: щодо організації асоціації; щодо функцій та сфер діяльності асоціації; щодо впливу відмінностей у національних законодавствах на міжнародну напругу [10]. Другий комітет, зокрема, детально обговорював стан та перспективи розвитку викладання порівняльного правознавства у різних країнах, рівень його методичного забезпечення, дійшов висновку щодо необхідності створення випускної спеціалізації з порівняльного правознавства в університетах. Наслідком роботи цих комітетів були ре-

комендації щодо розвитку викладання та дослідження порівняльного правознавства, зокрема, щодо впровадження відповідних навчальних дисциплін та утворення кафедр порівняльного правознавства [11], а також спільна Декларація від 23 березня 1949 р., яку було надіслано до всіх держав та опубліковано у багатьох виданнях. У цьому документі державам-членам ООН рекомендувалося розвивати порівняльно-правові дослідження, міжнародні обміни викладачами та студентами-юристами, спростити доступ до свого законодавства, проголошувалося утворення незабаром міжнародної асоціації юристів для розвитку порівняльно-правових досліджень [12].

Міжнародний комітет порівняльного права (International Committee of Comparative Law / Comité international de droit compare) за ініціативою ЮНЕСКО було засновано у липні 1950 р. у Лондоні як під керівництвом Жюля де ла Морандьєра. Як зазначалося у його першому статуті: «Комітет сприяє взаємному пізнанню та розумінню між народами, поширенню культури вивчення іноземного права у світі та використанню порівняльного методу в юридичній науці» [13].

У 1950 р. ЮНЕСКО розглянула й затвердила плани роботи на наступний рік усіх міжнародних наукових організацій, що функціонували під її егідою [14]. Одним з перших досліджень, здійснених у рамках Міжнародного комітету порівняльного права, став аналіз стану викладання юридичних дисциплін у різних країнах світу. У планах Комітету на 1953 – 1954 рр. були, зокрема, написання книг – оглядів і вступів до окремих правових систем світу, а також покажчиків літератури про них [15]. У цьому руслі було підготовлено, поміж іншого, покажчик з пошуку інформації щодо законодавства країн світу, бібліографічний покажчик з канадського права [16].

У березні 1955 р. організація змінила свою назву на сучасну, а її штаб-квартира перемістилася до Парижа (у приміщенні штаб-квартири ЮНЕСКО). Назву Міжнародний комітет порівняльного права було збережено для одного з керівних органів Асоціації.

Діяльність МАЮН спрямована на: розвиток міжнародних обмінів, співробітництва між юристами, забезпечення доступу до нормативно-правових актів та публікацій різних країн, координацію діяльності інституцій, пов'язаних з дослідженнями зарубіжного права та порівняльного правознавства.

Формами роботи МАЮН є: тематичні семінари, симпозиуми та конференції; сприяння академічним обмінам; проведення наукових досліджень, зокрема за дорученням ЮНЕСКО.

З 1956 по 1966 р. Асоціація видавала «Bulletin d'information du Comité international de droit comparé de l'Association internationale des sciences juridiques» («Інформаційний бюлетень Міжнародного комітету порівняльного права та Міжнародної асоціації юридичних наук»); у 1966 р. видавався інформаційний бюлетень «Newsletter» («Вісник»); з 1962 по 1964 р. – щорічник «Cahiers de bibliographie juridique. Serie A: Europe occidentale» («Зшити юридичної бібліографії. Серія А: Західна Європа2; вийшло 3 номери).

Під егідою МАЮН з 1973 р. публікується багатотомна «Міжнародна енциклопедія порівняльного права» («International encyclopedia of comparative law»). Видано вже 17 томів енциклопедії. Також МАЮН видала низку праць у сфері юридичної освіти, науково-інформаційних і бібліографічних довідників та ін.

МАЮН стала організатором шістдесяти міжнародних наукових конференцій, в тому числі двох міжнародних конгресів порівняльного права (у 1956 р. у Барселоні та у 2000 р. у Нью-Орлеані). Перші конференції МАЮН було присвячено юридичній освіті (Кембридж, 1952 р.), виконанню державами міжнародних зобов'язань (Мюнхен, 1954 р.), ролі та функціям інститутів та центрів порівняльного правознавства у світі (Мюнхен, 1954 р.), рецепції західного права у Туреччині (Стамбул, 1955).

Членство в Асоціації є колективним: насамперед, членами є національні комітети, а також є асоційовані члени («міжнародні організації, національні чи міжнародні наукові інституції, юридичні фірми»). Нині до Асоціації входять 37 національних комітетів, створених на базі наукових інститутів, університетів, національних асоціацій порівняльного права. Нараховується 15 асоційованих членів, серед яких міжнародні наукові організації – Міжнародний інститут уніфікації приватного права, Міжнародна асоціація кримінального права, Міжнародна асоціація юридичних бібліотек, Міжнародне товариство трудового права та права соціального забезпечення, Європейський консорціум церковно-державних досліджень, Субальпійський міжнародний інститут вивчення юридичної освіти, а також національні науково-дослідні установи, зокрема, Інститут європейського права (Саарбрюкен, ФРН), Комісія з сучасного звичаєвого права (Німечен, Нідерланди), Центр сімейного права (Лівен-на-Ньові, Бельгія), Французька асоціація антропології права (Екс-ан-Прованс, Франція), юридичні компанії в Генуї, Туріні, Люксембурзі. Асоціація утримується за рахунок коштів ЮНЕСКО та приватних пожертв.

Національний комітет МАЮН у СРСР було створено у 1957 р. на базі Інституту держави і права АН СРСР у Москві. Нині, відповідно, він існує як російський національний комітет. У 1970 р. на його базі було проведено конференцію під егідою МАЮН «Федералізм та розвиток правових систем» [17]. Україна, яка є членом ЮНЕСКО з 1954 р. і має постійне представництво при цій організації з 1962 р., наскільки нам відомо, не брала участь у діяльності МАЮН.

Керівними органами Асоціації є: Рада (представники національних комітетів), Виконавчий комітет – Міжнародний комітет порівняльного права, який обирає президента і двох віце-президентів Асоціації на два роки, генеральний секретар та директор з наукових досліджень.

Президентом Асоціації з 2010 р. є професор Ергун Йошунай (Туреччина), віце-президентами – професори Симеон Симеонідіс (США) та Моніка Пуакнерова (Чехія), директором з наукових питань – професор Мауро Буссані (Італія), генеральним секретарем – професор Меєр Леєр (Франція).

Отже, саме усвідомлення надзвичайного наукового та ціннісного потенціалу порівняльного правознавства привело до створення у 1950 р. під егідою ЮНЕСКО Міжнародного комітету порівняльного права, що згодом перетворився на Міжнародну асоціацію юридичних наук. Обставини та історія його створення, пов'язані з цим непересічні дискусії навколо сутності порівняльного правознавства, проекти та декларації видатних учених-компаративістів були незаслужено забуті й не використовуються сучасними дослідниками. Вони вимагають прискіпливого вивчення, а певні документи заслуговують на їх публікацію в українському перекладі. Проте навіть повернений до наукового обігу в цій статті матеріал, на нашу думку, з одного боку, свідчить про особливу роль ЮНЕСКО в розвитку порівняльного правознавства як науки та навчальної дисципліни, а з іншого – дає змогу оцінити величезний науковий, практичний, ціннісний потенціал останнього.

Література

1. Rapport sur le droit compare soulis a la Conference Generale de l'UNESCO (deuxieme session) tenue a Mexico en novembre 1947. UNESCO/SS/EDC/3. Paris, le 28 fevrier 1949 [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.unesco.org
2. UNESCO and the social sciences // International Social Science Bulletin. – 1949. – Vol. I. – No. 1-2. – P. 9.

3. UNESCO promotes the creation of an International Sociological Association // International Social Science Bulletin. – 1949. – Vol. 1. – No. 1-2. – P. 64; International Organization of the Study of Comparative Law // Там само. – P. 65.
4. David R. Propositions pour l'Organisation Internationale des Etudes de Droit Compare. UNESCO/SS/EDC 1. Paris, le 10 février 1949 [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.unesco.org
5. Association Internationale de Droit Compare. Commission Consultative (Liste provisoire). UNESCO/SS/EDC/6. Paris, le 18 mars 1949 [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.unesco.org
6. Speech delivered on 21 march 1949 at the opening of the preparatory meeting for the establishment of an International Comparative Law Association by Mr. Jaime Torres Bodet, director-general of UNESCO // International Social Science Bulletin. – 1949. – Vol. I. – No. 1-2. – P. 6.
7. Preparatory meeting of an International Comparative Law Association. UNESCO/SS/EDC/Conf.1/1. Paris, 16 March 1949. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.unesco.org; Lambert J. Les differences de legislations nationales, causes de tensions internationales. UNESCO/SS/EDC/7. Paris, le 17 mars 1949. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.unesco.org
8. International Organization of the Study of Comparative Law // International Social Science Bulletin. - 1949. – Vol. I. – No. 1-2. – P. 66.
9. Preparatory meeting for the establishment of an International Comparative Law Association. UNESCO/SS/EDC/Conf.1/SR1 [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.unesco.org
10. International Organization of the Study of Comparative Law // International Social Science Bulletin. - 1949. – Vol. I. – No. 1-2. – P. 65.
11. Rapport presente par le Comite d'Organisation pour la Creation d'une Association Internationale de Droit Compare. UNESCO/SS/EDC/9. Paris, le 13 avril 1949. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.unesco.org
12. Comité D'Organisation Pour la Creation D'Une Association Internationale de Droit Compare. Declaration. UNESCO/SS/EDC 10 (rev.). Paris, le 21 octobre 1949 [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.unesco.org
13. Comite International de Droit Compare. Projet de statuts. UNESCO/SS/EDC/15. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.unesco.org
14. Meeting of the secretaries of international associations. Survey of the work // International Social Science Bulletin. – 1952. – Vol. II. – No. 2. – P. 262 – 263.
15. The International Committee of Comparative Law // International Social Science Bulletin. – 1952. – Vol. IV. – No. 4. – P. 710.
16. Catalogue des sources de documentation juridique dans le monde. A register of legal documentation in the world. 2nd ed. rev. and enl. Prepared by the International Association of Legal Science and the International Committee for Social Science Documentation. – P.: Unesco, 1957. – 423 p.; Boulton R. A bibliography of Canadian law. Prepared for the International Committee for Social Sciences Documentation under the auspices of the International Association of Legal Science, with the support of the Canadian Association of Comparative Law and the Canadian and Foreign Law Research Centre. – Montreal: Wilson and Lafleur, 1966. – XII, 393 p.
17. Її матеріали опубліковано у книзі: Le federalisme et le developpement des ordres juridiques. Federalism and development of legal systems. – Bruxelles: Bruylant, 1971. – 226 p.